

УДК 372.881.111.1

І. А. Дирда

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ- ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дирда І. А. Критерії, показники та рівні розвитку полікультурної студентів-іноземців у процесі навчання української мови.

У статті з'ясовано сутність понять «критерії розвитку полікультурної компетентності», «показник», «рівень розвитку полікультурної компетентності»; проаналізовано погляди вітчизняних і зарубіжних науковців щодо структури полікультурної компетентності; виокремлено критерії розвитку полікультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний, аксіологічний); проаналізовано відповідність критеріїв, показників та рівнів розвитку полікультурної компетентності для

максимально точної оцінки студентів-іноземців у процесі навчання української мови.

Ключові слова: критерій, показник, рівень розвитку, полікультурна компетентність, навчання іноземних студентів, українська мова як іноземна.

Дырда И. А. Критерии, показатели и уровни развития поликультурной компетентности иностранных студентов при изучении украинского языка.

В статье определены особенности понятий «критерии развития поликультурной компетентности иностранных студентов», «показатели», «уровни развития поликультурной компетентности»; проанализированы взгляды отечественных и зарубежных ученых на структуру поликультурной компетентности; выделены критерии развития поликультурной компетентности иностранных студентов при изучении украинского языка (когнитивный, мотивационно-ценностный, поведенческо-деятельный, аксиологический); рассмотрено соответствие критериев, показателей и уровней развития поликультурной компетентности для максимально точной оценки иностранных студентов при изучении украинского языка.

Ключевые слова: критерий, показатель, уровень развития, поликультурная компетентность, обучение иностранных студентов, украинский язык как иностранный).

Dyrda I. A. Criteria, factors and levels of the development of foreign students' polycultural competence during the Ukrainian language training.

In the paper the distinctive features of the notions “criteria of the development of foreign students' polycultural competence”, “factors”, “levels of development of foreign students' polycultural competence” are defined; viewpoints of Ukrainian and foreign scientists on the polycultural competence structure and peculiarities of criteria choice are analyzed; criteria of development of foreign students' polycultural competence in studying Ukrainian are cognitive, motive-value, behavioral-practical, axiological). Cognitive criterion indicates knowledge of the language, culture, traditions, peculiarities of communication, common rules of norms of behavior during interaction with other cultures' representatives. Motive-value criterion contains the complex of motives and needs which motivates a student for polycultural competence development, evaluation attitude of a student to some deeds and actions which is aimed to meet needs during intercultural communication. Behavioral-practical criterion implies attainment of intercultural interaction experience; practical skills of obtained knowledge, mastering of particular communicative skills and ability of solving definite tasks of intercultural interaction; ability to start intercultural communication with representatives of other cultures, to reflect own activity and behavior. Axiological criterion contains the complex of moral, aesthetic values, tolerance, humanism, national and ethnic self-consciousness. In the paper the conformity of criteria, factors and levels of polycultural competence development of accurate evaluation of foreign students during the Ukrainian language training are analyzed.

Key words: criterion, factor, level of development, polycultural competence, foreign students' training, Ukrainian as a foreign language).

Задля адекватної оцінки досягнень студентів лінгводидакти сучасності виокремлюють такі одиниці оцінювання – критерії, показники та рівні. Виокремлення та аналіз таких елементів є вагомим для дослідженні розвитку полікультурної компетентності іноземних

студентів на основному етапі навчання української мови.

Резюмуючи проаналізовані погляди зарубіжних (І. Васютенкова, Т. Гурьянова, Є. Милосердова, О. Щеглова) та вітчизняних науковців (К. Баханов, Л. Воротняк, Л. Гончаренко, Л. Данилова, Л. Перетяга, М. Сімоненко), ми дійшли висновку, що критерій – це набір ознак та властивостей явища, об'єкта, предмета, які дають змогу судити про його стан, рівень розвитку та функціонування.

Виокремимо такі критерії розвитку полікультурної компетентності:

1. Аксиологічний критерій передбачає сукупність національних і загальнолюдських цінностей, знання про систему моральних, естетичних та інших цінностей, толерантність, гуманізм, національна та етнічна самосвідомість.

2. Мотиваційно-ціннісний критерій передбачає сукупність мотивів і потреб, які спонукають студента до розвитку полікультурної компетентності; оціночне ставлення студента до вчинків та дій, які спрямовані на задоволення потреб у процесі міжкультурного спілкування.

3. Поведінково-діяльнісний критерій передбачає набуття досвіду міжкультурної взаємодії; практичні навички застосування набутих знань, володіння певними комунікативними вміннями та здатністю вирішувати завдання міжкультурної взаємодії; вміння вступати в міжкультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, рефлексувати власну діяльність і поведінку.

4. Когнітивний критерій свідчить про наявність системи знань про мову, культуру, традиції, особливості комунікації, загальноприйняті правила та норми поведінки під час взаємодії з представниками інших народностей і культур.

Критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково-обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників, а якість показника залежить від того, наскільки він повно і об'єктивно характеризує прийнятий критерій.

Визначимо показник як ступінь прояву критерію, за яким можна судити про його сформованість. Виокремимо основні показники кожного із запропонованих критеріїв.

Показники *мотиваційно-ціннісного* критерію: усвідомлення значення полікультурних знань та сформовані внутрішні мотиви для

отримання та використання соціокультурного матеріалу; сформованість цінностей та моральних, громадянських ідеалів та позитивного ставлення до особливостей різних культур; прагнення до реалізації власних знань, можливостей та досвіду під час полікультурного порівняння; усвідомлення необхідності дотримуватися правил спілкування.

Основні показники *когнітивного* критерію: володіння, засвоєння та оперування знаннями про етнокультурні особливості своєї та інших культур; відповідність використання культурно-маркованих одиниць у полікультурній комунікації; обізнаність особливостей фонетики, граматики рідної й української мови.

Пропонуємо такі показники *поведінково-діяльнісного* критерію: позитивна полікультурна взаємодія під час спілкування; проявляти ініціативу у встановленні міжкультурного контакту з метою досягнення розуміння; вміння вступати в міжкультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, рефлексувати власну діяльність і поведінку.

Основними показниками *аксіологічного* критерію є: вміння вирішувати конфлікти, гнучкість у полікультурній комунікації; дотримання норм і правил толерантної поведінки; прояв дипломатичності для підтримки діалогу культур; національна та етнічна самосвідомість. Ступінь розвитку показника характеризує рівень. Тракуємо рівень як ступінь розвитку полікультурної компетентності. Проаналізувавши різні підходи до виокремлення рівнів, визначимо чотири рівня розвитку полікультурної компетентності іноземних студентів на основному етапі вивчення української мови: елементарний, середній, достатній та високий.

Проаналізуємо відповідність критеріїв, показників та рівнів розвитку полікультурної компетентності для максимально точної оцінки студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови.

Основними показниками **когнітивного критерію** на *елементарному* рівні є: знання поверхневі, нестійкі й безсистемні; обмежені відомості про культуру України; здатність відтворювати окремі знання про культуру, традиції країни, мову якої вивчають студенти; невідповідність використання культурно-маркованих одиниць у полікультурній комунікації. Показники на *середньому* рівні: задовільні знання мовного матеріалу; достатні знання про українську культуру, її звичаї; часткова відповідність використання культурно-маркованих одиниць у полікультурній комунікації. Виокремлено основні показники

на *достатньому* рівні: знання достатні й усвідомлені (безпомилкове відтворення набутих знань в усному та писемному мовленні); прагнення засвоювати нові культурно-марковані знання у полікультурному спілкуванні; достатнє володіння та оперування знаннями про етнокультурні особливості. Показники когнітивного критерію на *високому* рівні: знання усвідомлені, глибокі й системні (високий рівень володіння теоретичними знаннями, продукування власних креативних ідей); грамотне використання культурно-маркованих одиниць та основами невербальної комунікації; володіння у повному обсязі інформації про особливості української культури.

Показники **мотиваційно-ціннісного критерію** на *елементарному* рівні: низький рівень сформованості внутрішніх та зовнішніх мотивів (студент незацікавлений у встановленні полікультурних контактів з представниками інших культур); байдужість до цінностей, моральних та громадянських ідеалів; неусвідомлення необхідності дотримання правил спілкування у полікультурному спілкуванні. Основними показниками на *середньому* рівні є: задовільний рівень сформованості пізнавальних, професійних та соціальних мотивів (недостатнє володіння культурними знаннями та психологічні чинники заважають максимально розуміти й відтворювати інформацію попри усвідомлення важливості полікультурних знань); недостатня сформованість цінностей та моральних ідеалів; усвідомлення необхідності дотримуватись певних правил етикету під час полікультурної комунікації, проте упереджені та хибні судження перешкоджають оцінюванню іншої культури. Виокремлено показники мотиваційно-ціннісного критерію на *достатньому* рівні: здатність самостійно обґрунтовувати власні підходи до вирішення завдань під час полікультурного спілкування; достатня сформованість внутрішніх мотивів (усвідомлення значимості соціокультурного матеріалу); позитивне ставлення до особливостей різних культур, уміння їх прогнозувати у процесі діалогу культур. Основні показники на *високому* рівні: переважання внутрішніх мотивів над зовнішніми (студент самостійно та цілеспрямовано отримує нові знання з метою задоволення власних потреб та інтересів); результативне застосування набутих полікультурних знань, умінь та навичок; усвідомлення необхідності соціокультурних знань, що реалізується в аналізі проявів різних культур та точна

диференціація відмінностей під час полікультурного порівняння.

Основні показники **поведінково-діяльнісного критерію** на *елементарному* рівні: слабка полікультурна взаємодія під час спілкування; негативне або байдуже ставлення до української культури; небажання встановлювати контакт з метою досягнення взаємодії; невміння рефлексувати власну діяльність та поведінку під час полікультурного спілкування. Виокремлено показники поведінково-діяльнісного критерію на *середньому* рівні: позитивне ставлення до української культури як складника світової спадщини; студент час від часу проявляє ініціативу у встановленні полікультурного контакту; недостатнє рефлексування власної поведінки та діяльності під час діалогу культур. Показники означеного критерію на *достатньому* рівні: достатній контроль власної поведінки у процесі полікультурної комунікації; позитивна полікультурна взаємодія під час спілкування; стриманість у судженнях (студент неповністю розуміє деякі культурні розбіжності, проте дотримується толерантного ставлення до інших культур). Основними показниками на *високому* рівні є: поважне ставлення до українців, стриманість і некатегоричність суджень; власне бажання встановлювати зв'язки з представниками україномовного суспільства; студент спрямовує будь-яку проблемну ситуацію у спілкуванні на її вирішення, орієнтуючись на набуті знання вербальної на невербальної поведінки.

Показники **аксіологічного критерію** критерію на *елементарному* рівні: недостатній рівень полікультурних знань, що приводить до невміння вирішувати конфлікти у діалозі культур; низький рівень обізнаності норм та правил толерантної поведінки; наявність стереотипних суджень про певні особливості різних культур, що заважає формуванню дипломатичності. Основними показниками на *середньому* рівні є: часткове дотримання норм і правил толерантної поведінки через закоренілі помилкові судження; недостатній рівень національної та етнічної самосвідомості; слабке усвідомлення ролі соціо-культурних цінностей та прояву толерантності під час полікультурного спілкування. Виокремлено показники аксіологічного критерію на *достатньому* рівні: достатній рівень національної самосвідомості (студент оперує полікультурними знаннями задля усвідомлення себе не тільки як представника рідної культури, а й учасника полікультурної комунікації); вміння вирішувати конфлікти та успішно їх прогнозувати; здібність долати стереотипи і формувати

власні судження під час спілкування. Основні показники на *високому* рівні: високий рівень гнучкості у полікультурній комунікації (володіння такими якостями як толерантність, гуманізм); дотримання норм і правил толерантної поведінки (досконале володіння полікультурними знаннями під час комунікації); стриманість і некатегоричність суджень, здатність до національної самосвідомості.

Література

1. Гончаренко Л. А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів : [навч. посібник] / Л. А. Гончаренко, А. М. Зубко, В. В. Кузьменко ; За ред. В. В. Кузьменка. – Херсон : РПО, 2007. – 176 с.
2. Курлянд З. Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя : автореф. дис. ... д. пед. наук / З. Н. Курлянд. – Одесса, 1992 – 39 с.
3. Кушнір І. М. Компоненти полікультурної компетентності іноземних студентів / І. М. Кушнір // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – 2008. – № 13. – С. 73–78.
4. Перетяга Л. Є. Зміст і показники полікультурної компетентності молодших школярів / Л. Є. Перетяга // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. – 2009. – № 2. – С. 262–266.
5. Чердніченко Л. А. Формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / Л. А. Чердніченко. – Харків, 2012. – 255 с.
6. Тернопільська В. І. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів / В. І. Тернопільська, О. В. Дерев'яно // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 5. Пед. науки. – 2010. – Вип. 31. – С. 264–267.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2017 р.